

Het zwembad van Bègues dateert uit de jaren twintig of dertig. Ik was sinds de middelbare school niet meer in een zwembad geweest. Een badmuts is nu kennelijk verplicht. Ik had het mutsje van het wellnesscentrum in Ouirgor bij me, dat ik nog thuis had liggen. Als ik onder de douche wil gaan, hoor ik een vent opeens zeggen: meneer, u mag zo niet het zwembad in.

‘Waarom niet?’

‘Uw zwembroek is van stof.’

‘Ja, en?’

‘Hij moet van lycra zijn.’

‘Met deze zwembroek ben ik overal in het water geweest, niemand heeft er ooit iets van gezegd.’

‘Hier is lycra verplicht.’

‘Wat moet ik dan?’

Hij zegt dat ik naar de vent van de kleedhokjes moet gaan. Ik leg mijn probleem uit aan de vent van de kleedhokjes. Hij ziet eruit als zo'n type dat je bij scholen wel het verkeer ziet regelen. Ik zal kijken wat ik heb, zegt hij. Hij komt aanzetten met een zwart met bruine zwembroek. Maat 56, goed voor Depardieu. Die is me vast te groot, zeg ik. Ik heb nog wel een kleinere. Hij houdt me een groene voor. Huurprijs twee euro. Deze zal wel gaan, zeg ik, want zie mezelf nog als dertig jaar geleden. Ik stuur Luc vast naar het bad. Ik ga een kleedhokje in om me uit te kleden, ik trek de zwembroek aan en bedenk ineens getver, misschien is die zwembroek wel nooit gewassen. Ik besluit mijn pik weg te moffelen. Ik trek de voorhuid zo goed mogelijk over de eikel heen en rol het geheel op als een slakkenhuisje. Alsof ik een clitoris heb. Daarna hijs ik de zwembroek op, hij zit zo strak als wat, en sjoer er nog wat aan zodat mijn zaakje goed tussen mijn benen blijft zitten. Opeens bolt er een slap en bleek vetrolletje boven de zwembroek op. Heb ik weer. Mijn buik puilt uit. Ik ga stoppen met brood. En misschien ook met wijn. Ik stap onder de douche en zie Luc met zijn zwembandjes in het voetenbad spetteren. Wat moet hij in die stinkende schimmelbak?! Het voetenbad is tweeënhalve meter lang. Als een steltloper steek ik het over om zo min mogelijk contact met het water te maken. Ik trek het joch eruit, maar hij wil erin blijven. Voor hem is het een zwembadje, voor mij de Ganges.

In het grote bad probeer ik hem te leren zwemmen. Hij is negen, kinderen van zijn leeftijd kunnen zwemmen. Ik

doe de bewegingen voor, kikker, vliegtuig, potlood, maar hij heeft er geen oog voor, hij wil spelen. Hij vliegt alle kanten op, stort zich voorover, springt op en neer, verdrinkt half. Ik vis hem op, hij lijkt net een rat met zijn scheve tand. Hij lacht. Zijn mond hangt de hele tijd open. Ik gebaar dat hij hem dicht moet doen als hij niet bij me in de buurt is. Hij doet me na om me een plezier te doen, knijpt zijn ogen tot spleetjes, klemt zijn lippen stijf op elkaar en spettert verder met de bek wijd open.

Op straat probeer ik hem uit te leggen hoe hij moet oversteken. Ik heb de handeling opgesplitst: vóórdát je oversteeft kijk je naar links, dan naar rechts en dan nog een keer naar links. Hij doet alles goed, bootst mijn bewegingen extreem langzaam na. Hij denkt niet dat het ergens toe dient, hij denkt alleen dat je je heup uit de kom moet draaien en je nek verrekken om te kunnen oversteken. Hij snapt niet dat je dat doet om auto's te kunnen zien. Hij doet het om mij een plezier te doen. Net als met lezen. Hij leest foutloos maar begrijpt vaak niet wat er staat. Je moet op de punten letten, zeg ik. Als je een punt ziet, moet je even stoppen en ademen. Hij probeert het: 'De oudste kreeg de molen, de middelste de ezel en de jongste alleen de kat.' Punt! zeg ik. Hij stopt, haalt diep adem en blaast langzaam door zijn mond uit. Als hij weer verder leest, 'Hij was ontroostbaar dat hij zo karig was bedeed', weet niemand meer waar het over gaat.

's Ochtends bracht ik hem wel eens naar de kleuterschool. Dan liep hij het schoolplein op en begon in zijn eentje te

spelen. Treintje. Huppelend deed hij het geluid na, *tjoeke tjoeke tjoek*, maar maakte geen contact met vriendjes. Ik bleef vaak nog even uit het zicht staan om door de spijlen van het hek naar hem te kijken. Niemand praatte met hem.

Ik hou van dat joch. Hij is interessanter dan andere kinderen. Ik heb nooit precies geweten wie ik voor hem was. Hij heeft me een tijdje bij zijn moeder in bed zien liggen. Ik houd contact met Marion om hem niet kwijt te raken. Maar dat weet hij denk ik niet. En het is misschien ook niet helemaal waar. Hij noemt me Jean. Zo heet ik. Maar als hij het zegt, klinkt het nog korter.

Maakt zijn moeder zich zorgen om hem? Marion denkt dat ze door van alles en nog wat te kopen, een warme muts, zakdoeken, kinderjodium, antimuggenspul, antitekenspul, anti-van-alles, hem tegen het leven kan beschermen. Dat heeft ze dan gemeen met mijn moeder. Als Serge en ik naar een Joods vakantiecamp in Corvol werden gestuurd, gaf ze ons een loodzware koffer mee. Een complete apotheek. Want er waren adders dat jaar. Er waren elk jaar adders.

Sinds een paar weken is Marion verliefd op een andere man. Gelukkig maar. Een armoedzaaiër die in scheiding ligt. Ze betaalt alles, de restaurants, de bioscoop, en ze geeft hem ook nog cadeaus. Ze vindt het geweldig dat hij daar helemaal niet mee zit. Hij doet niet moeilijk, zegt ze. Hij is heel liberaal. Eigenlijk heel mannelijk. Zeker, zeg ik.

Ik word doodmoe van Marion. Ze is zo'n vrouw die van alles binnen no time een drama maakt. Om niets, pietlutigheden. Nadat we een keer 's avonds gezellig uit eten waren geweest, bracht ik haar met de auto thuis. Ik was de

straat nog niet uit of de telefoon ging.

‘Ik ben aangevallen in de hal!’

‘Aangevallen? Wanneer dan?’

‘Nu net.’

‘Maar ik heb je net afgezet!’

‘Ik was nog niet uitgestapt of weg was je.’

‘En toen ben je aangevallen?’

‘Je hebt niet eens gewacht totdat ik binnen was, je ging er als een speer vandoor, alsof je zo gauw mogelijk van me af wilde zijn.’

‘Echt niet!’

‘Wel!’

‘Het spijt me. Ik heb niet opgelet. Maar ben je nu aangevallen of niet?’

‘Dat is precies wat ik bedoel. Je let niet op. Het zal je een zorg zijn.’

‘Helemaal niet.’

‘De buitendeur was nog niet eens opengegaan of je reed al weg zonder nog even naar me te kijken. En als ik me omdraai om nog even naar je te zwaaien, zie ik alleen nog je achterhoofd, tien meter verderop!’

‘Sorry. Je gaat toch niet huilen nu?’

‘Jawel.’

‘Waar ben je dan?’

‘In de hal.’

‘Is de aanvaller vertrokken?’

‘Leuk hoor!’

‘Marion...’

‘Besef je niet hoe vernederend het is? Kijk je glimla-

chend om en wil je voor de aardigheid nog even zwaaien, is meneer al vertrokken zonder je nog een blik waardig te keuren, zonder nog even te kijken, dat is toch wel het minste zo laat op de avond, of je veilig binnen bent!

‘Je hebt gelijk. Kom, ga nu maar naar boven...’

‘Al was het maar uit beleefdheid!’

‘Inderdaad.’

‘Even droppen die handel en hup wegwezen!’

‘Ik had moeten wachten, dat is waar.’

‘En even naar me zwaaien.’

‘Ja, en even naar je zwaaien, ja.’

‘Kom het maar overdoen.’

‘Maar ik ben al bij de place du Général-Houvier!’

‘Kom terug, zo kan ik niet naar bed.’

‘Marion, dat is kinderachtig.’

‘Kan me niet schelen.’

‘Marion, mijn moeder is net overleden...’

‘Ja hoor! Geweldig, ik dacht het al! Wat heeft dat er nou mee te maken?’

De laatste woorden van mijn moeder waren LCI. De laatste woorden van haar leven. Toen we dat afschuwelijke ziekenhuisbed weer recht voor de tv hadden gezet, zei mijn broer: wil je televisiekijken mama? LCI antwoordde mijn moeder. Het bed was net afgeleverd en zij erin gelegd. Diezelfde avond is ze gestorven en meer heeft ze niet gezegd.

Ze moest er niets van hebben. Het ziekenhuisbed was een schrikbeeld voor haar. Iedereen prees het haar aan, zogenaamd omdat het comfortabeler zou zijn maar in wer-

kelijkheid omdat iedereen zijn rug verrekte als ze zich moesten buigen over het gewone, veel te lage bed, de echtelijke sponde waarin onze vader was gestorven. Ze stond niet meer op. Haar door kanker aangetaste lichaam liet dat niet langer toe. Iemand moet ons ervan hebben overtuigd dat een ziekenhuisbed onontbeerlijk was. We hebben het zonder haar medeweten besteld. Het werd 's ochtends vroeg geleverd door twee kerels die eindeloos in de weer waren om het in elkaar te zetten. De kamer stond opeens vol elektronische apparatuur, Serge en ik wisten niet wat we met onszelf aan moesten, we waren compleet overrompeld. Toen ze haar overhevelde liet ze hen begaan zonder zich te verzetten. Ze deden voor hoe je het bed kon bedienen. Ze lag er versuft bij, hoog boven de grond, met bungelende armen, terwijl het bed in allerlei idiote standen werd gezet. Ze hadden het hoofdeinde tegen de muur geplaatst waar een kalender hing met een foto van Poetin die een cheeta aait. Daardoor kon ze niet meer uit het raam kijken naar haar geliefde postzegeltuintje, en lag ze alleen maar uitgeteld voor zich uit te staren. Ze leek verloren in haar eigen kamer. De kalender was een cadeau van een Russische thuishulp. Mijn moeder had een zwak voor Poetin, ze vond dat hij droevige ogen had. Toen de kerels weg waren, besloten we het nieuwe bed op de oude plek te zetten, dat wil zeggen tegenover het raam en voor de tv. Daarvoor moest de echtelijke sponde weg. Eerst de matras, een doorgezakte joekel van anno dazumal, die idioot zwaar bleek te zijn alsof hij gevuld was met zand. Struikelend sleepen Serge en ik het zo goed en kwaad als het ging naar de

gang. Het onderstel lieten we rechtop tegen een muur in de slaapkamer staan. We draaiden het ziekenhuisbed met mama erin zo om dat ze tegenover het raam kwam te liggen en naar de tv kon kijken. Wil je televisiekijken? vroeg Serge. We gingen ieder aan een kant van het bed zitten op klapstoeltjes uit de keuken. Het was vier dagen na de aanslag op de kerstmarkt in Vivange-sur-Sarre, LCI zond de herdenkingsplechtigheid voor de slachtoffers uit. De verslaggeefster had het de hele tijd over een moment van *bezinning*, een totaal nietszeggend woord. Na een paar close-ups van suikerwaren en handgeschilderde doosjes zei dat mens: 'Het leven gaat door, al zal niets natuurlijk meer hetzelfde zijn.' Bullshit, zei Serge, natuurlijk zal alles weer hetzelfde zijn. Binnen vierentwintig uur.

Onze moeder heeft geen woord meer gesproken. Nooit meer. 's Middags kwamen Nana en haar man Ramos. Mijn zus verstopte haar gezicht achter de rug van haar man en riep: O, wat een afschuwelijk bed! Ze heeft er niet lang plezier van gehad, want ze is diezelfde avond overleden. Ze had alle ellende van haar ziekte goeddeels verdragen zolang de dingen verder maar bij het oude bleven. Het ziekenhuisbed was de genadeklap. Het ziekenhuisbed, dat monster midden in haar slaapkamer, heeft haar de dood ingejaagd.

Sinds haar dood is de boel aardig uit de hand gelopen.

Jij was degene die het ongeregelde zootje van onze familie bij elkaar hield oma, zei mijn nichtje Margot op de begraafplaats.

Onze moeder had de traditie van de zondagse lunch in ere gehouden. Zelfs na de verhuizing naar haar kleine benedenwoning in een voorstad. Toen vader en zij nog in Parijs woonden, vonden die lunches op zaterdag plaats, wat niet veel veranderde aan de panische en oververhitte sfeer. Nana en Ramos kwamen altijd aanzetten met tassen vol met de meest uitzonderlijke etenswaren, dat wil zeggen kip uit Levallois, de beste kip ter wereld (de slager zocht ze hoogstpersoonlijk uit op de boerderij), of lamsbout uit Levallois, al even onovertroffen. De rest – frietjes, doperwten, ijs – was gewoon diepvriesspul van Picard. Mijn broer en zus kwamen met hun gezinnen, ik altijd alleen. Joséphine, Serges dochter, kwam eens in de twee weken en was nog niet binnen of ze raakte al geïrriteerd. Victor, de zoon van Nana en Ramos, volgde de koksopleiding aan de École Émile Poillot, het Harvard van de gastronomie volgens Ramos (die Harvard zegt). We hadden een toekomstige chefkok aan tafel. We lieten hem de lamsbout aansnijden en prezen zijn behendigheid, mijn moeder verontschuldigde zich voor haar slechte keukengerei en de diepvriesgroente (ze had altijd een hekel gehad aan koken, de komst van diepvrieseten was haar redding geweest).

We gingen haastig aan tafel, alsof we in een gehuurde ruimte zaten en maar twintig minuten de tijd hadden voordat we moesten plaatsmaken voor een Japanse bruiloft. Geen onderwerp kon worden uitgediept, geen verhaal werd afgemaakt. Het was een kakofonie van jewelste waarin mijn zwager de bastonen voor zijn rekening nam. Ramos Ochoa is iemand die er trots op is dat hij nooit onder druk staat

en die dat ook graag laat merken. Met een overdreven bezadigde grafstem kon je hem precies op het verkeerde moment horen zeggen: kan je me alsjeblieft de wijn aangeven, dank je wel Valentina. Valentina is Serges laatste aanwinst. Ramos is in Frankrijk geboren, maar zijn familie is Spaans. Ze stemmen allemaal Podemos. Hij en mijn zus beschouwen zichzelf met enige trots als armoedzaaiers. Bij een van die lunches vroeg mijn moeder op het moment dat de drienkonigentaart werd aangesneden: wil niemand weten hoe mijn routinecontrole is gegaan? (Ze had negen jaar eerder borstkanker gehad.)

Daarvoor had ze nog opgeschept dat ze twee koningskronen had weten te bemachtigen, terwijl de bakkers er eigenlijk nog maar één per klant geven. De taart moest aan het begin van de maaltijd in de oven. Geen sprake van dat Valentina, onze Italiaanse parel, een koude taart te eten zou krijgen! Nana had hem half verkoold op tafel gezet maar godzijdank was de boon nog steeds niet te zien. Elk jaar kregen we daar ruzie om, mijn moeder speelde vals zodat een van de kleintjes de boon zou krijgen en de kleintjes maakten onderling ruzie. Toen Margot, Victors jongere zusje, de boon een keer niet kreeg, had ze haar bord met taart en al uit het raam gegooid. Nu zaten er alleen nog maar pubers en ouwelui aan tafel, op Valentina's tienjarige zoon na. Hij was onder het tafelkleed gekropen. Nana sneed de taart en het jochie, Marzio, mocht zeggen wie welk stuk kreeg.

‘Hoe is je routinecontrole gegaan?’

‘Nou, ik heb een vlekje op mijn lever.’

Toen Serge een paar maanden later op de rand van het ouderlijke bed zat, had hij gevraagd: waar wil je begraven worden, mama?

‘Nergens. Het zal me een zorg wezen.’

‘Wil je bij papa liggen?’

‘Nee zeg, niet bij de Joden!’

‘Waar wil je dan liggen?’

‘Niet in Bagneux.’

‘Wil je gecremeerd worden?’

‘Gecremeerd ja. En daarmee basta.’

We hebben haar laten cremen en in Bagneux in de grafkelder van de Poppers bijgezet. Waar anders? Ze hield noch van de zee noch van het platteland. Er was geen plek waar haar stof had kunnen opgaan in de aarde.

In het crematorium van Père-Lachaise waren we hooguit met z'n tienden. De drie kinderen en de kleinkinderen. Zita Feifer, haar jeugdvriendin, en mevrouw Antoninos, de kapster die tot op het laatst was gekomen om de schaarse plukjes op haar schedel bij te verven en met een pincet jacht te maken op de dikke haren op haar kin. En ook Carole was er, Serges eerste vrouw en de moeder van Joséphine. Zita had net twee heupoperaties achter de rug. Een medewerker van de begrafenisonderneming had haar meegenomen naar de lift waar we haar met haar twee stokken en een verwaasde blik zagen afzakken naar het onderaardse.

In het souterrain werd ze naar een lege ruimte gebracht waar in het midden, op een baar met wieltes, de kist van haar vriendin stond te wachten. Ze was nog niet gaan zit-

ten of om de een of andere onbegrijpelijke reden schalde de Hongaarse dans nr. 5 van Brahms opeens uit de luidsprekers. Na tien minuten moederziel alleen naar de zigeunermuziek te hebben geluisterd, sleepte Zita zich naar de deur en riep om hulp. Ondertussen was ik naar Serge gelopen die buiten stond te roken voor de Audi waarmee hij was gekomen.

‘Van wie is die?’

‘Van mij.’

‘Dat meen je niet.’

‘Van een maat van Chicheportiche die dealer is. Het lijkt een standaardmodel maar het is een raceauto. Minder duur dan een Porsche, maar net zo goed...’

‘Jaja.’

‘Chicheportiche bezorgt hem klanten en hij leent hem in ruil daarvoor af en toe een auto. Dit is een V8, met de motor van een Mustang of een Ferrari. Alsof je het beste van een 911 en een Panamera hebt. We gaan zijn garage overnemen en er een kantoorpand van maken.’

‘Ik dacht dat je geen zaken meer wilde doen met Chicheportiche.’

‘Klopt, maar hij is maatjes met de burgemeester van Montrouge.’

‘Jaja.’

‘Moet je kijken wat ik gevonden heb.’

Hij haalde een in vieren gevouwen papiertje uit zijn zak en reikte het me aan. Een brief geschreven met een dunne, blauwe pen, heel netjes, in een handschrift dat ik uit duizenden zou herkennen. ‘Lieve Koekepeer, ik hoop dat

jullie goed zijn aangekomen en dat het onderweg niet te warm was. In je koffer zit een kleine verrassing voor jou en Jean. Ik vertrouw erop dat jullie, en vooral jij, niet meteen al de eerste dag de hele rol opeten! Ik heb er ook nog een boek van *De Vijf* en het Afrikaanse sprookjesboek bij gedaan. *De Vijf op trektocht* schijnt heel goed te zijn. Dat heeft de verkoper me zelf gezegd. Vergeet niet om voor het slapen gaan wat Pipiol op te doen als jullie gestoken zijn en zeg tegen je broer dat hij zijn bril altijd in zijn brillenkoker stopt als hij hem afdoet. Je weet wat een sloddervos hij is. Veel plezier m'n lieve Koekepeer. Liefs van mama.'

'Pipiol bestaat nog steeds,' zei ik. 'Tegenwoordig verkopen ze het als spray.'

'O ja?'

Hij stopte de brief weer in zijn zak en begon foto's te scrollen op zijn telefoon. Hij stopte bij een foto van mama van nog geen jaar geleden, waarop ze als een koningin poseerde met haar kartonnen kroon.

'The last crown...'

'Kom, ze wachten op ons.'

In het kleine, benauwde zaaltje in het souterrain van het crematorium las Margot met de onvoorwaardelijke ernst van de jeugd haar zelfgeschreven toespraak voor. 'Oma, jij hebt je hele leven nooit aan sport gedaan, maar je kreeg je eigen hometrainer omdat de oncoloog vond dat je wat meer moest bewegen. Je stemde toe om in je nachtjapon en met je fleecvestje een paar rondjes te trappen, maar alleen op stand 1 (de zwaarste stand was 8). Je zat erop als

een racefietser, net als de jongens van de Tour die je op televisie zag, met een kromme rug over het stuur gebogen, terwijl je voeten in de lucht bungelden, op zoek naar de pedalen. Eén keer, terwijl je superrelaxed aan het fietsen was met je ogen gericht op je geliefde Vladimir Poetin, heb ik de weerstand op niveau 2 gezet. Ik riep: goed zo oma! Je bent een kanjer! En toen zei jij: jij bent de enige... Je gaf nooit om spieren of dat soort dingen, dus je snapte ook niet waarom je die op het eind ineens wel nodig had. Ik weet niet of je waar je nu bent – waar ben je eigenlijk? – het wel leuk vindt dat ik iets over de hometrainer zeg. Ik vertel het omdat ik het grappig vind maar vooral om nog eens te zeggen hoe dapper en gehoorzaam je was. En berustend. Je aanvaardde je lot. Je zonen gaven je de hele tijd standjes, zelfs toen je ziek was, ze hadden kritiek op je hebbelikheden, je gepieker, de dingen die je wel of niet lekker vond, je koppigheid, de cadeautjes die je ons gaf, de snoepjes, je incasseerde de kritiek met een verdrietig gezicht, maar jij oma, hield het zootje bij elkaar. Het ongeregelde zootje van onze familie, dat werd door jou bij elkaar gehouden. In jouw tuintje in Asnières heb je een zwarte den geplant. Eentje van vijftien centimeter hoog want die was minder duur. Mama denkt dat ze onsterfelijk is, zei oom Jean, ze denkt dat ze er op haar driehonderdtweënzestigste nog met de achterkleindochter van Margot omheen zal lopen. Ik weet niet wat jouw kinderen met je appartement van plan zijn oma, maar ik ga jouw dennenboom overplanten naar een plek waar je altijd met ons kan komen wandelen, ook al heeft niemand het door.'

Wie had die Hongaarse dans bedacht? Margot was nog niet gaan zitten, snikkend naast haar moeder die haar heftig tegen zich aan drukte, of een op hol geslagen viool begon onze oren te martelen. Wie had dat stuk uitgekozen? Onze moeder hield van Brahms maar dan de romantische Brahms van de liederen. Achter mij riep Zita Feifer: niet nog eens! En toen reed de kist naar achteren, Marta Popper verdween door een deurtje links van het podium, en weg was ze.

Toen we Père-Lachaise uit liepen stopten we Zita in een taxi en gingen we buiten op het terras zitten van een café om de hoek. Joséphine ging meteen naar de wc. Het was een mooie dag, zoals je die soms hebt in december. Toen ze terugkwam bleef ze mikkend staan omdat er geen plaats meer was in de zon. Joséphine is visagiste en maakt zichzelf overdreven op. Als ze gaat bokken, wordt haar mond een bittere rode peper.

Nana wilde al opstaan om haar stoel aan haar af te staan, maar Carole hield haar tegen.

‘Het maakt me niet uit,’ zei Nana.

‘Jij hoeft niet in de schaduw te gaan zitten!’

‘Neem mijn stoel maar Joséphine,’ zei de kapster, ‘ik zit niet graag in de zon.’

‘U blijft zitten mevrouw Antoninos!’ commandeerde Carole.

‘Maar ik heb helemaal niets gevraagd! Waarom zit iedereen de hele tijd op mij te letten in deze familie?’

‘Je werkt ons op de zenuwen Joséphine.’

‘Het is ijskoud, waarom zijn we buiten gaan zitten? Ik begrijp ook niet waarom oma gecremeerd wilde worden. Het is toch niet normaal voor een Jodin om zich te laten cremeren?’

‘Dat wilde ze.’

‘Het idee dat je je laat verbranden na alles wat je familie is aangedaan, dat is toch gestoord?’

‘Zeik niet zo,’ zei Victor.

Ze ging niet zitten en frummelde aan de krullen die aan haar gefriseerde knot waren ontsnapt.

‘Ik heb besloten om dit jaar naar Auswiets te gaan.’

‘Dat is helaas gesloten.’

‘AUSCHWITZ!’ riep Serge uit. ‘Auswiets, dat zeggen de goj! Leer eerst maar om het goed uit te spreken! Auschwitz! Auschschschwitz! Schhhh...!’

‘Papa!’

‘Iedereen kan ons horen,’ fluisterde Nana.

‘Ik kan niet toestaan dat mijn dochter Auswiets zegt! Waar heeft ze dat geleerd?’

‘Niet naar mij kijken,’ zei Carole.

‘En ja hoor, ze is weer eens beledigd!’

‘Jo, wees wijzer dan hij,’ probeerde Nana nog terwijl Joséphine al wegbeende.

‘Het voorbeeld van een mislukte opvoeding! Waar gaat ze heen? Joséphine waar ga je heen? Ik heb net een peperdure wenkbrauwenopleiding voor haar betaald en wat is het resultaat? Ze wil naar Auschwitz, wat is er toch met dat kind?’

Toen Joséphine om de hoek van de place Magenta was

verdwenen, stond Carole op en rende achter haar aan.

‘Kan je haar niet één keer in je leven met rust laten?’

‘Maar zij begint! Altijd maar kankeren en nog eens kankeren.’

‘Die slurpt zeker behoorlijk wat?’ zei Ramos met zijn grafstem.

‘Waar heb je het over?’

‘De Audi.’

‘Behoorlijk wat, ja.’

Vanmorgen, bij het oversteken van de rue Pierre-Lerasé, zie ik een groen wagentje van de Parijse reinigingsdienst, je weet wel, zo’n karretje waarmee ze de trottoirs vegen en schoonspoelen. En achter het stuur zit mijn zwager! Ik loop ernaartoe. In die paar aarzelende passen flitst er een gedachte door mijn hoofd: niet alleen strijkt mijn zwager Ramos Ochoa stiekem een werkloosheidsuitkering op door zijn listige geknoei met baantjes voor bepaalde tijd, nog afgezien van alle computerklusjes die hij zwart doet, maar daarnaast heeft hij ook nog een luizenbaantje voor de zondag geregeld waarvoor je alleen een rijbewijs nodig hebt. In de bodemloze hoeveelheid vrije tijd waarover hij ongeacht zijn bezigheden altijd beschikt, heeft hij – het genie – een fantastische oplossing gevonden om zijn toekomstige pensioen aan te vullen! Ramon bestuurde zijn karretje met een slome nauwkeurigheid, en de zelfvoldane houding waarmee hij achter het stuur zat weerspiegelde de manier waarop hij thuis de zaken aanstuurt. Toen ik dichterbij kwam was het Ramos Ochoa natuurlijk niet. Maar

het beeld was zo overtuigend dat ik die kerel nooit meer anders kan zien.

Ook al is Ramos Ochoa maar een bijfiguur in dit verhaal, ik voer hem graag op. En wie weet of hij niet zoals veel andere bijfiguren zal uitgroeien tot een van de hoofdpersonen, gezien mijn verwerpelijke neiging om hem zwart te maken.

In het begin leek hij me best een aardige en verdienstelijke kerel. Netwerktechnicus in de IT, in dienst bij Unilever (voordat hij eruit werd geknikkerd), zoon van een werkster en een bouwvakker; wat konden we ervan zeggen? Onze vader, die je niet bepaald progressief kon noemen, verzetten zich openlijk tegen deze verbintenis. Dat Anne Popper, zijn oogappel, een relatie kreeg met een Spanjool uit een of ander gat in Cantabrië was voor hem onverteerbaar. Hij beschouwde zijn dochter als een 'luxepoppetje' – in zijn mond klonk dat zowel trots als kritisch – en zag absoluut niet hoe iemand als Ramos Ochoa, die in andere tijden met blote voeten onder een brandende zon op een ui zou hebben zitten kauwen, aan haar zou kunnen tippen. Natuurlijk waren we het niet met hem eens. Het ging erom dat je gelukkig was, de oude patriarchale waarden hadden afgedaan. Geluk leek niet alleen voor het oprapen, maar was ook het alfa en omega van elke levensopvatting. Mogelijk is dat mijn vaders dood geworden. Een jaar nadat Ramos Ochoa, schuchter Nana's hand vasthoudend, zijn opwachting had gemaakt in de rue Pagnol, is hij gestorven aan darmkanker.

Tegenwoordig denk ik wel eens dat Serge en ik met ons

getreiter en gesar Nana in de lauwe armen van iemand als Ramos Ochoa hebben gestort. Dingen uit je jeugd werken god mag weten hoe door. Wanneer ik op de radio hoor dat er een ramp is gebeurd en dat de slachtoffers rond de zestig jaar zijn, zeg ik tegen mezelf: oké, het is treurig, maar die mensen hebben al een heel leven gehad. En dan denk ik opeens: maar dat is jouw generatie kerel, ze zijn ongeveer net zo oud als jij, Serge en Nana. Besef je dat wel? Op het nachtkastje van mijn moeder stond een foto van ons drieën waarop we lachend met onze armen en benen in de knoop in een kruiwagen zitten. Het ziet eruit alsof we er halsoverkop in zijn geduwd en zo het leven in gekieperd.

Ik weet niet hoe we met z'n drieën onze kinderband in stand hebben gehouden, we leken niet op elkaar en hadden niet veel met elkaar gemeen. Broers en zussen groeien uit elkaar, gaan ieder huns weegs en het enige wat ze dan nog bindt is een dun laagje sentiment of conformisme. Ik weet heus wel dat Serge en Nana allang tot het volwassen mensdom behoren, net zoals ik dat zou moeten doen, maar dat is slechts de buitenkant. Vanbinnen ben ik nog steeds het middelste kind, is Nana nog steeds de Dochter des huizes, het aanstellerige lievelingetje, maar ook het hulpje in onze oorlogsspelletjes, de slaaf, de Japanse gevangene, de verrader die wordt doodgestoken – in onze slaapkamer was ze nooit het meisje, maar de korporaal of de martelaar –, mijn broer is altijd de Oudste, de aanvoerder met een scheve helm op zijn hoofd en een glimlach waarmee hij de dood bezweert, hij is de durfal, de Dana Andrews, ik ben

de volger, het karakterloze personage, degene die de Oudste naar de mond praat. We hadden thuis geen televisie, maar neef Maurice wel. We zeiden altijd neef Maurice maar eigenlijk was hij een verre neef van mijn vader via een Russische tak. Het enige familielid, behalve onze ouders, dat we echt hebben gekend. Serge en ik gingen zondags vaak naar hem toe, in de rue Raffet, om eindeloos Amerikaanse films te kijken. We lagen voor de buis met cola met een rietje en keken naar *Merrill's Marauders* en *The Dam Busters*, waar ik weg van was, of naar westerns. Ik dacht een tijdlang dat alle indianen slechteriken waren en vrouwen scalpeerden. Pas toen ik Alan Ladd en Richard Widmark zag kreeg ik waardering voor de roodhuiden. Later nam Maurice ons mee naar de bioscoop op de Champs-Élysées, met zijn jas van kamelenhaar, zijn astrakan muts en zijn kamerbrede schouders. Onze mooiste herinnering was *The Vikings* van Richard Fleischer in bioscoop Le Normandie, een ijzingwekkende film met Kirk Douglas (een Russische Jood! brulde Maurice wijzend naar het witte doek zodra Kirk in beeld kwam) en een jonge Tony Curtis. Tegenwoordig zou die film voor kinderen onder de twaalf verboden zijn. Toen waren we nog niet overvoerd met beelden, je kwam de bioscoop uit met het gevoel alsof je een reusachtig nieuw gebied had verkend. Dat is het weefsel dat ons bijeenhiel: het oerwoud dat we maakten van gordijnen, de ontscheppingen, de parachutelandingen, de offers en een geknevelde Nana, de hel van Birma en – voordat erotische verlokkingen roet in het eten gooiden – al onze momenten van roem en smart. Dat is de kluwen in de kruiwagen.